

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1869

Vita S. Bertrandi Episcopi Convenensis, Auctore Vitali Sacrosanctæ Sedis
Apostolicæ Protonotario.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67915)

A

Arcere morbos efficacem,
Atque truci dare jura letho.
Te civis ambit : seu calamo seges
Arente languet, seu madido natat;
Et imbris et solis potentem
Supplicibus veneratur ulnis.
Heu! quot procellis cingimur, o Deus!
Diri quot hostes insidias parant!
Da corpus invictum periculis,
Da niveam sine labe mentem.
Bertrande, per te gloria sit Patri,
Sit æqua Nato, par quoque Flamini,
Quo dante, fulges mille signis,
Dulce decus, columenque nostrum.

VITA S. BERTRANDI

EPISCOPI CONVENENSIS,

AUCTORE VITALI SACROSANCTÆ SEDIS
APOSTOLICÆ PROTONOTARIO.

B

E Ms. P. Possini collato cum editione
Marteni et apographo P. Gisseji a.

a

CAPUT I. S. Bertrandi nobilis ortus, edu-
catio, militia, vita canonica Tolosæ,
episcopatus Convenensis, mors et vir-
tutes.

S. Bertran-
dus, ex illu-
strissimo
genere or-
tus,
* plenam
Marteni.
* speciem M.

b

* ergo M.

dictus addit
M.

C

* duxit M.
* utpote qua
addit M.
* veri M.
Guillemi
Gisseji apo-
graphum.
* de M.
* Setio M.
d
e

arma induit,
* juvenile M.

* tempore M.

* evertere M.
* mala M.

Sanctorum vita cæteris norma vivendi est; ideoque digestam plenius accepimus seriem Scripturarum : ut dum Abraham, Isaac et Jacob cæterosque justos legendo cognoscimus, velut quemdam nobis innocentie tramitem eorum virtute reseratum enitentibus vestigiis prosequamur : Ambrosiana hæc ratio b nos in hanc potissimum sententiam duxit, ut scribere debeamus Vitam B. Bertrandi episcopi et Confessoris Jesu Christi. Sanctus igitur Bertrandus, clarus genere, sed nobilior fide, virtutibus refulsit. Cujus pater Ato Raymundus, vir generosus; mater quoque de claro titulo ducens * originem, * filia fuit Vilemi * comitis Tholosæ, qui cognomine vocabatur Scindens-ferrum c : cujus fama celebris, claris operibus insignita, longe positas provincias illustravit. Fuit autem oriundus e * castello Ictio d; quod incolæ commutantes, construxerunt exinde castrum, quod Insula e nuncupatur. Placuit autem utrique parentum, ut juxta Apostorum ab infantia sacras cognosceret literas, quæ eum possent instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu. Qui dum esset in ætate tenera, in operibus suis tanquam matutina stella refulgens, evidenter indicabat in flore, quam copiosam fructum segetem, et virtutum uberem germinem produceret in ætate sequenti.

2 Cum vero Beatus Bertrandus attigisset juvenilis * robur ætatis, militaribus armis est decoratus; et cum nonnullos temporalis militia erigat in pestem jactantiæ, inflet et impellat in furorem superbie, ad rapinæ trahat iniquitatem; denique in omne turpe * involvat flagitium; qui in suis gloriantur lapsibus, putantes ea esse laudis, quæ sunt criminis; non tamen hunc potuit a studio bonitatis avertere * inanis * militiæ gloria; sedula nimirum intentione B. Martini sequebatur vestigia; unde, tanquam civis supernæ patriæ,

moribus insudans honestis, miseriam inopum et gemitum pauperum suis bonis relevare studebat: tanta enim liberalitate florebat, ut nobiles, ignobiles, divites, pauperes ipsum haberent charissimum: dabat * hic operam ne * faceret proximo suo malum, et opprobrium non acciperet adversus proximos suos; pius, modestus, placabilis ad iracundiæ motum, neminem provocans, nullum contemnens, velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram juxta Jacobum Apostolum, inveniebat in singulis gratiam dilectionis: necesse enim erat ut quem divina perfuderat gratia, ab omnibus quoque amareter.

3 Non in divitiarum incerto et mundiali potentia spem suam vir beatissimus collocavit; sed in virtutum præsidio, quod stabile prorsus ac immobile permanet, totam mentem firmiter constituit; juxta Petri Apostoli sententiam, humilians se sub potenti manu Dei; quæ sursum sunt quærens, non quæ super terram *; sequens * Apostolum *, propriæ contemptor gloriæ, gloriabatur in Domino, sine quo gloria carnis pulvis erit. Illam ergo solam altitudinem gloriæ ardenti requirebat desiderio, quæ in suæ pulchritudinis speculo et decoris veritate indeficienter consistit, quam nullus commutationis turbo prosternit, nullus rerum casus pervertit, nullave * species alterationis * infringit; hanc amabat, totus huic inhærebat, hæc illum fovebat, hujus amor a latere suæ mentis nullatenus recedebat; non gloriabatur in pulchritudine corporis, aut * robore virium, cum et ipse formosus esset, atque robustus; sciens quod * formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut extinguitur vetustate. Formæ namque nitor rapidus * et velox et * omni vernalium florum mutabilitate fugacior, vires quoque corporis decrescunt quotidie, et minuuntur, lapsum potiuntur atque succumbunt.

4 Non ergo in his vir beatissimus suam stategie gloriæ, nec * in fugacibus * levibusque * bonis, quæ festinant ad præcipitem cursum, ad lapsum properant, ad fugam accelerant, quæ tanta levitate feruntur, tanta velocitate veniunt, ut quietem nesciant, tranquillitatem ignorant, sequaces suos turpiter confundant, et multa doloris strage et amaritudine repleant; quorum amatores valentia deserit, pungit molestia, vilitas abjicit, recondit obscuritas; non igitur in his, sed in Domino jactans curam et glorians, sequebatur Apostolum, qui raptus usque ad tertium celum, tanquam vehemens tuba, intonans de * Spiritu Sancto, terram relinquens, loquitur secundum altitudinem cæli, docens evidenter, in quo amicus Dei debeat gloriari: Qui gloriatur, inquit *, in Domino gloriatur; ecce igitur habebat secundum Deum prudentiam, quæ regebat ejus militiam, et malitiæ coercebat audaciam; cum multa nempe cautela et prudenti solertia congruis virtutum radiabat * ornamentis *; [recte vivendi studio insudans attente,] qui non se in operibus suis sed Deum cupiebat prædicari, peregrinabatur in terris, sed ejus conversatio erat in cælo; quem * ad opus bonum spes futuræ remunerationis adduxit, et ipsum solum volebat sui operis testem, a quo se recepturum credebatur tota fidei firmitate mercedem.

5 Iste vir, cum non esset de parentibus infamis, et sub habitu militari posset viribus et potentia sua nonnullos opprimere, aliena diripere et multam exercere malitiam noluit exequi temporalis * militiæ potestatem ad bonorum perniciem. Hic est qui potuit transgredi et non est transgressus, et facere malum et non fecit, ideo

stabilita

AUCTORE
VITALI.

* enim addit
M.
* ut non M.

mundi ta-
men sper-
nens glo-
riam,

* quærens
addit M.
* omittit M.
* omittit M.

E

* que M.
* alterca-
tionis M.

* in addit M.

* quia M.

* est addit M.

Deoque
adherens;
* non M.
* fugitivis M.
* labili-
busque M.

F

* de omittit
M.

* omittit M.

* militabat
M. et G. A.
* gradibus
M. et G. A.
* uncinis in-
clusa desunt
in Ms. Pos-
sini, hic
suppleta e
Ms. G.
* quod M.

colit justi-
tiam,

* tempora-
lem M.

AUCTORE VITALI.

stabilita sunt bona ipsius in Domino; qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris; unde fecit mirabilia in vita sua. Sub armis ergo sæcularibus, cœlesti serviebat militiæ, et egregiis moribus virtutum exempla posteritati relinquens, supernæ militiæ gloriosum assumpsit certamen. Cæterum ut causa brevitatis præteream multa silentio divinæ gratiæ munera, in quibus vir Dei summopere nitebat, illam undique dignam laude prosequi cupio virtutum ejus prærogativam, quæ in paucis admodum reperitur, maxime in fervore juventutis, quæ noscitur prior ad peccandum. Erat igitur utilis in verbo, discretus in silentio, non reserans inconsulte ostia linguæ, iniquis detractionum morsibus neminem lacerans, conviciorum amaritudine non exasperans, sale nigra non respergens, non afficiens contumeliis, illud adimplens oraculum: Beatus, qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundia illius non transivit, et qui non atraxit jugum ejus, et in vinculis ejus non est ligatus; jugum enim illius ferreum est, et vinculum illius vinculum æreum est. Quoniam enim mors et vita in manibus linguæ, turpia vitabat eloquia, quæ mores corrumpunt. Unde illud sibi congruebat quod scriptum est: Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam; et: Ori tuo facito ostia et seras auribus tuis; quia secundum Isaiam justitiæ cultus silentium.

humilitatem et castitatem. et M. omittit M. cognoscunt et M.

ne M. inveniant M.

C omittit M. viriditatis M. Fuit episcopus

f pastorem M. ipsius M. igitur M. dispensationis M.

dolentes M. et G. A. penitus M. et G. A.

omittit M. et G. A.

6 Illud etiam multo opere declinabat, superbiam dico, quæ multos et potius sæculi milites, quos gloria vexat inanis, conturbat et ad infima dejicit. Sicut enim nonnulli, qui seipsum non agnoscunt, non amant lucem, in tenebris ambulantes, nescientes quid sint, ignorantes unde veniant et quo vadant; unde religione contempta humilitatis, quærunt se supra se; et longius evolantes, metam virtutis nusquam attingunt, nec seipsum inveniant: excæcavit enim illos superbia sua; et unde venantur sublimitatis materiam, reperiunt dejectionis culpabilem causam, juxta prophetam dicentem: Dejecisti eos, dum alleverunt. Lilio quoque castitatis virum Dei jugiter floruisse nulli eorum exstitit dubium, qui vitæ suæ munditiæ et puritatem noverunt plenius; cujus virtutis eminentia, cum in omni ætate præclara sit atque laudabilis gratior tamen fructus ejus apparet, cum germinat et firmat radicem in id ætatis, quæ laqueis et lapsibus Veneris solet facilius cedere.

7 Cum vir beatissimus exhiberet curam pervigilem in administratione dignitatis sibi commissæ, fama suæ bonitatis longius discurrere, quia civitas supra montem posita non potest abscondi, Convenarum cathedralis ecclesia suo viduata pastore sollicitè quærebat rectorem, qui eam posset regere prudenter, et suis necessitatibus invigilaret propensius. Factum est ergo divinæ dispositionis clementia, ut illi, quibus erat eligendi concessa potestas, invocata de more Spiritus Sancti gratia, supranominatum virum Tolosanæ sedis archidiaconum eligerent in episcopum, cujus virtutem potius acta quam dicta narrabant. Venerunt ad claustrum Beati Stephani, ejusdem loci episcopo et conventui electionem indicantes. Seniores simul et juniores gaudent de promotione justî viri; dolor permixtus quod eorum ecclesia filium suum mitteret longius. Quid plura? Ducunt electum ad civitatem Convenarum, virum in singulis optimis optime notum, qui neminem prece preciose tentaverat, ut altioris dignitatis cultum attingeret; duxerunt virum, inquam, lilio castitatis præclarum, humili-

tatis placidum speculo, misericordiæ plenum operibus, more solemnem in cathedrali ecclesia intronizantes; concio clericorum laudibus plena resultat, in multo gaudio populorum multitudo lætatur. Procedente tempore consecratus est a Vilemo Bernardo, beatæ recordationis venerabili archiepiscopo in Ecclesia Auxitana, quæ juxta majorum statuta decem civitatum noscitur esse metropolis.

8 Post cujus consecrationis solemnitatem, cum vir sanctus ad suæ civitatis ecclesiam redisset, divinum ibidem celebraturus mysterium, factus est de more venientium ingens concursus, gaudium in clero et erat lætitia magna in populo. Hanc nimirum ecclesiam clementissimus rex Francorum, postquam eripuit civitatem prænominatam a tyrannica rabie gentilium, post adeptam victoriam sibi datam divinitus, ejecta profanæ gentis spurcitia, insignibus decoravit regalibus cum monte et suburbio; et ad majorem honoris sublimitatem, illud majestati regali adjecit, ut qui prædictam regeret ecclesiam auctoritate pontificali, de regio jure comes Convenarum existeret, et tam ignobilibus quam etiam nobilibus jure dominandi cunctis præesset. Tantæ nobilitatis ecclesiam, etsi minus locupletem, regendam commisit Sancto Bertrando divina clementia. Dedit igitur vehementius operam ut ecclesia in altum consurgeret et decoravit cum illa ornamentorum venustate, quam exigit sibi in usus ecclesiæ, quia diligebat, decorem domus Dei et locum habitationis gloriæ ejus. Circa ecclesiam claustrum construxit, quantum permisit loci illius angustia, impediente præcipitio rupium; ibidemque religionis amator canonicos instituit, qui sub regula Sancti Augustini ecclesiasticis manciparentur obsequiis. In monte quippe domus non erant; et ecce temporibus hujus Sancti meritis exigentibus suis, homines accesserunt, et in monte civitatem habitationis reedificaverunt; et juxta prophetam seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis; et locus, qui multis temporibus desertus fuerat, habitatores recepit.

9 Sanctus itaque Bertrandus, signipotens fulgore virtutum, plebem sibi commissam lingua, mente, vita prudenter regebat, et virtute miraculorum hominum infirmitates curabat. Dumque parochiales ecclesias visitaret, dies vocationis advenit. Morbum incurrens febrilem, viribus corporis cepit repente destitui; et intelligens dissolutionem corporis sui, fecit se deferri ad cathedralem ecclesiam. O virum in omnibus laudabilem! qui tota devotione erigebatur ad cœlum, et cum gravius urgeret infirmitas, faciebat se portari manibus fratrum in oratorium ante altare Beatæ Virginis Mariæ, in cujus honore fundata est cathedralis ecclesia; ubi in contemplatione suspensus, vacabat orationi propensius, et Domino Jesu Christo et misericordissimæ matri ejus se recommendans attentius, ad vitæ presentis exitum cum plena exultatione, tanquam certus de præmio, devotius properabat. Denique vir sanctus, post consolationem discipulorum et doctrinam et episcopalem benedictionem eisdem exhibitam, laudabili fine diem clausit extremum xvii kalendas Novembris; quem utique lingua, mens et vita, opera, virtutes et signa fideliter narrant ad Christum migrasse; et ante thronum Altissimi, inter sanctos et sublimes Confessores Jesu Christi, gloria fruens immarcessibili, regnat feliciter: ubi cum Sanctis regnat in æternum. Magna nimirum et valde mirabilis

D Præcedente M. omittit M. Guillermo G. A. Bertrando M. dicitur M. et C. A. nobilissimæ sedis, Convenarum, ubi templum restaurat et canonicos regulares instituit. viventium M. omittit M. h. ac addit M. i.

E k

uncinis inclusa omittit M. et G. A. recipiet addit M. l. m. n.

erat M. et G. A.

sanctissime mortuus.

F

omittit M. a fratribus M. o.

devotionis M.

felicitate M.

clementia

A
* omittit M.
* omittit M.

* occultata M.
* Beatus M.

* migraverat M.

* coruscant M.

P

laudatur de castitate, humilitate et liberalitate. Dicitur sua hausit scriptor e narrationibus * omittit M. * itaque M. * et M. * effectum M.

B
* Adeo quod M.

* non M.
* vero M.
* fallaciae M.

* omittit M.

* perfecta M.
* Novit M.
* Omittit M.
* et M.

* Vilemi M.
q
* prima addit M.
* omittit M.

* omittit M.
* omittit M.
* per lineam M.

* Vilemi omittit M.
* B. Bertrandi M.

* de omittit M.

Gulielmi III, archiepiscopi Auscensis, cujus nativitas explicatur.

* quem utero deportas M.
* sacrificabis M.
* imponas M.
* et M.

clementia Christi, qui post transitum sancti viri uberius etiam contulit eidem gratiam facienda virtutes et signa: nam manifeste datur intelligi et oculata fide constat esse perspicuum, quod Sanctus Bertrandus, Convenarum episcopus, fidelis Christi servus et prudens, cujus vita innumeris refulsit miraculis, postquam migravit a saeculo, majora noscitur beneficia praestitisse. More enim solito et multo frequentius postmodum mirabili virtute coruscavit signorum; statim namque omni mora postposita, Domino disponente, virtutes renovantur sancti pontificis, declarantur et signa copiosius p.

10 Inter caetera vero virtutum insignia, quibus eum divina perfuderat gratia, tria, quae sanctum efficiunt, noscitur habuisse, integrae castitatis puritatem, verae humilitatis devotionem, hospitalitatem ad omnes, maxime tamen ad domesticos fidei. Erat utique castus, non solum corpore sed etiam mente, ut nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum, non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, ut ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis. Quia domus bona in ipso vestibulo debet agnoscere, humilitatis virtutem usque adeo fideliter conservabat, ut in nullo usquequaque declinaret ad ejus contrarium, nec more quorundam vanam hypocrisis inaniter curabat, sicut plerique faciunt, qui sub fallaci specie humilitatem ad fucum praeferebant, ad veritatem abjurant. Sunt enim, qui nequiter se humiliant et interiora eorum plena sunt doli; non sic iste, non sic; sed sine fuce, sine fraude, vere humilitatis custos indubitanter extitit. Liberalitatis virtus tanta in eo cognoscitur fuisse, ut hospitibus et peregrinis, pupillis et orphanis, viduis et leprosis, et quibus est pudor aliena subsidia appetere, nulla ratione beneficentiae gratiam abnegaret. Propter castitatem decoratus, propter humilitatem exaltatus, ob beneficentiam valde gratus, Deo et hominibus placere meruit. Ecclesia ergo Convenarum tanti patris sollicitudine in sancta conversatione profecit, opinione claruit, rebus necessariis crevit. Noverit autem vestra dilectio, fratres charissimi, quoniam quae praemissimus, ex magna didiscimus parte relatione domni Vilemi q, venerabilis archiepiscopi Auxitanæ sedis nepotis ejus, quem in ætate tenera apud se nutrit, et eundem fecit applicari studio literarum, et canonicavit eum in ecclesia Sancti Stephani, unde ipse fuerat canonicus, et exinde ad dignitatem episcopalem assumptus. Archiepiscopi pater linea germanitatis Sancto Bertrando noscitur fuisse conjunctus. Mater vero praedicti metropolitani erat germana beatae et recolendae memoriae Vilemi Bernardi archiepiscopi Auxitani, a quo iste nomen accepit, nondum tamen in praesentem lucem effusus, sed clausus in utero matris; quod, eodem veraciter docente, dum in Auxitana sed de suae narrationis auctoritate multa virtutum exempla colligerem et praesentis scripti propositum, eo mandante, addiscerem, sic accepi ex ordine.

11 Mater ejus genuerat filios; sed morte interveniente, facile eosdem perdebat: quadam ergo die, cum loqueretur cum fratre suo archiepiscopo de morte liberorum, quæta diutius, ab eo tale responsum accepit: Soror mea, fructum tui ventris consecra Domino; si fuerit puella, sanctificabis eam sub voto et religione sanctimonialium; si vero masculus fuerit, nomen meum impones ei, facies eum literas doceri et offeres eum Domino: quod sic rerum eventus, Deo dis-

ponente, clarius indicavit. Fatemur utique, quoniam non spe quaestus ad gloriam commoti ad scribendum venimus, sed hujus viri gratia, qui patri gloria Sancto Bertrando conjunctus fuisse dinoscitur. Et sicut hujus Sancti virtutem, ita quoque et illius religionem, cujus causa praesenti instamus proposito, multis et veris studeremus efferre praeconiis; sed non praesumimus, cum sit scriptum: Lauda homines post mortem, magnifica post consummationem r.

AGCTORE
VITALI.

* hujusmodi M.

* ut M.

ANNOTATA.

a Confer quæ num. 3 Commentarii prævii monimus de tribus his egraphis.

b Hoc proœmium initium est libri de Josepho patriarcha (a).

c Vulgare id cognomen Taliafer dicebatur, ut liquet ex hujus Vilemi, seu potius Gulielmi III sepulcro, cujus imaginem ediderunt Occitanæ historiographi (h). Illis temporibus pluribus magnatibus commune fuit id cognomen, quod a corporis robore eis indebatur. In Historia Pontificum et Comitum Engolismensium (c) de quodam comite Gulielmo, Sectore-ferri, legitur: Guillelmus iste mediocri staturæ et egregiæ staturæ, ita quod hujusmodi in corpore quantitatis major virtus, ut arbitrator, non exstitit. Nonnullos enim equites ictu lanceæ per clypeum et loriam transfigendo interfecit, et a vulgo dicitur, quod ab equo suo persecutione militare numquam præcipitatus dedit. Ex quibus liquet in attribuendo eo cognomine magis valuisse vires corporis quam animi fortitudinem, licet contrarium velint historiographi Occitanæ (d) in laudando Gulielmo nostro, comite Tolosano. Certe propriis dotibus debebat is id suum cognomen; quandoquidem id in genere suo hæreditarium non erat, quemadmodum Tailleran, Taillieren, etc., aliquandiu a patre in filios defluci apud comites Provincie. Quod pertinet ad Gulielmi III laudes, multum laborant historiographi Occitanæ (e), ut aliquot saltem clara opera, ab eo facta, reperiant.

d De nomine hujus castri pluribus disseruimus in Commentario prævio num. 16.

e Id factum est ante annum 1062, ut in Commentario prævio num. 16 docuimus.

f Oppidum id, cujus originem, situm atque destructionem § III Commentarii prævii exposuimus, nunc dicitur St-Bertrand de Comminges. Valde mire de ejus nominis etymologia disserit Valesius: Convenis, inquit (f), nunc vocari Commingeois, quasi commanentes, et pagum Convenicum, le Comminge, quasi commanentiam dici, olim persuasum habui: nec etiamnum mea mihi conjectura displicet. Addit dein, in Notitia quadam Galliarum Convenarum nomen a Communia deduci, quod cives variis ex locis in unum corpus aut communiam coaluerint. Ast, ut alia multa taceamus, utraque conjectura repugnat dictis S. Hieronymi, quæ num. 53 Commentarii prævii recitavimus. Quod vero ad nomen gallicum pertinet, id corrupte a nomine latino derivari satis liquet; cæterum atiquantisper investigari potest, quas mutationes passum sit hoc nomen, ut ad præsens gallicum deveniretur. Fredegarius in suo Chronico num. 2 (g), Vasconum loquendi modum sequens, Conbanem, non autem Convenas scripsit; postea, ut ex diplomatibus colligere est, scriptum fuit Cominhium, Cominicum, Comejum, Comenium, etc. (h). Et quidem anno 1125 Comenge jam prodit in diplomate, quod recitant historiographi Occitanæ (i); unde liquet id no-

(a) Oper. S. Ambrosii, t. I, p. 429. Edit. 1781. — (b) Hist. du Languedoc, t. II, p. 173. — (c) Labbe, Biblioth. nov. MSS., t. II, p. 258. — (d) Hist. du Languedoc, t. II, p. 176. (e) Ibid., l. c. — (f) Notit. Gall., p. 158. — (g) D. Bouquet, t. II, p. 417. — (h) Hist. du Languedoc, t. II, vide Indicem. — (i) Ibid., probat. col. 434 et seqq.

A men huic regioni adhaesisse, cum vix aliquot annos una alterave Communia in his plagis exstaret (a), neque proin nomen Comenge, seu Comminge a Communia deduci posse.

g Plura de his jam disputarunt decessores nostri in Vita S. Exuperii ad diem xxviii Septembris (b), et Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum (c). Non enim semper Ausciensi sedi metropolis iura attributa fuerunt; quinimmo diu ipsa subjecta fuit sedi metropolitanae Elusatiim; donec hæc civitas destructa fuit et sedes archiepiscopalis semota: hinc sæculo nono iura metropolis accessere Ausciis in Aquensem, Lactoratensem, Convenensem, Conseranensem, Lascuriensem, Adurensem, Vasatensem, Tarbensem, Olorensem et Bajanensem Ecclesias; ad quas alludit Vitalis hic loci.

h Si quaeritur, quis sit clementissimus ille rex Francorum, qui Convenas eripuit a tyrannica rabie gentilium et post adeptam sibi victoriam datam divinitus, ejecta profanæ gentis spurcitiâ, cathedram Convenensem tantopere nobilitavit, fa-teor me vix scire cui conjecturæ (nam plures fieri possunt) adhaeream. Cæteris tamen præplacet sententia P. Possini, qui in observationibus egrapho suo præmissis, æstimat clementissimum hunc regem Clodovæum I esse; tyrannicam rabiem gentilium dominationem Visigothorum, qui, jam pridem tota hac regione potiti, Tolosæ regni sui sedem collocarant; victoriam datam divinitus Vocladensem triumphum esse, relatum de Alarico, et a veteribus permultis scriptoribus speciali divinx opti adscriptum et demum ejectam profanæ gentis spurcitiâ hæ-resim Arianam esse, quam Visigothi profitebantur. Si vero quis hæc ad tempora Caroli Martelli, Pippini, Caroli Magni et Ludovici Pii referre velit, qui cum Sarracenis aliisque non multo melioris notæ catervis in hoc terræ tractu præliati fuerunt, ipsi nequaquam obstabo.

i Regalia, ut in Glossario Cangii videre est, varii sunt generis: hic autem certe sunt vel iura regia, quæ ab imperatoribus vel regibus interdum ecclesiasticis aliisque personis conceduntur, qualia teloneum, moneta, pedaticum, etc., vel prædia, quæ ad ecclesias pertinent, iis a regibus olim concessa.

k Textus editus a Martene plane hic consentit cum Ms. P. Possini; sed plurimum discors est Ms. P. Gisseji, in quo hæc leguntur: Et ad majorem honoris sublimitatem illud majestate regali adjecit, ut, qui prædictam regeret Ecclesiam auctoritate pontificali, de regio vicecomes Convenarum existeret et ignobilibus jure dominandi cunctis præesset. Ex qua lectionum varietate habemus episcopos Convenenses secundum Martenii et Possini egraphum dictos fuisse comites et tam ignobilibus quam etiam nobilibus jure dominandi cunctis præfuisse; et secundum tertium P. Gisseji apographum vicecomitem tantum titulum eis datum fuisse, eosque præfuisse ignobilibus, non autem nobilibus. Quas varietates si in examen vocemus liquet imprimis in utroque scribendi modo aliquid hiulci esse; nam non bene in priori lectione sinit: Et tam ignobilibus quam etiam nobilibus... præesset, ubi potius dicendum foret: Tam nobilibus quam ignobilibus; et altera lectio: De regio vicecomes desiderare videtur vocabulum jure. Præterea textus, editus a Martene, et jam ante Oihenarto cognitus, tam inextricabiles difficultates parit, ut Oihenartus, historiographi Occitanix, P. Possinus in laudibus Convenarum, quas egrapho Vitæ S. Bertrandi late apposuit, et encomiastes Lastrade omnino omiserint sermonem facere de comitis titulo, quo olim fruii fuissent episcopi Convenenses. Et quidem jam dudum ante S. Bertrandi tempora reperitur comitatus Convenensis penes domum Carcassonensem, neque uspiam mentio fit de Convenensi episcopo, qui comitis titulo gavisus fuisset, sed plures occurrunt in Hist-

(a) Hist. du Languedoc, t. II, p. 515. — (b) Act. SS., t. VII Sept., p. 628. — (c) T. I, p. 242, ad an. 508, § viii.

ria Occitanix laici, qui comites Convenenses appellantur; unde multo credibilior fit lectio apographi P. Gisseji, quod Convenenses episcopos vicecomites tantum et cunctis ignobilibus superiores facit.

l Textus apographi P. Gisseji et editionis Martene differunt hic satis a textu P. Possini, ut num. 61 Commentarii prævii monuimus.

m Vide de hoc claustro et de canonicorum regularium Convenensium institutione Commentarium prævium § IV.

n Reapse hæc loci angustia tanta est, ut Bruzen de La Martinière in Dictionario Geographico Historico ex authenticis instrumentis narret die quadam sacerdotem confessarium præ penitentium turba a rupibus præcipitem datum fuisse: cui narratui fidem præbet ingens concursus hominum, ad S. Bertrandi jubilæum convenientium. Confer num. 90 Commentarii prævii.

o Errant scriptores plurimi, qui arbitrantur hæc ecclesiam possisse primitivæ patronæ suæ vocabulum ut S. Bertrandi, titulum assumeret: videlicet altare tantum cum S. Bertrandi nomine in ea conditum est; B. V. Maria vero permansit patrona.

p Hic desinit egraphum P. Gisseji, ut num. 6 Commentarii prævii monuimus.

q De Gulielmo III seu Vileumo, de Gulielmo I seu Vileumo Bernardi, paulo inferius memorato, deque varietate lectionum, quæ hic in Mss. exstat, plura docuimus § II Commentarii prævii.

r Liquet hæc scripta fuisse vivente Gulielmo III, Ausciensi archiepiscopo, qui sedit usque ad annum 1170.

CAPUT II. Miracula S. Bertrandi, dum viveret in terris.

Exigit* autem congruus ordo doctrinæ, ut aliquam Sancti Bertrandi miraculorum partem seorsum ac separatim officio stilli mandemus; quoniam in narrandis S. Bertrandi* singula* non esset data facultas et liber exeresceret in opus immensum. Decens enim ut et sancti viri virtutes et signa non jaceant sepulta silentio; sed per scripturæ memoriam jugiter vivant in sæculo. Partim igitur accepimus in ecclesia sua ab his*, qui eum viderant, et ejusdem gesta noverrant plenius, miracula quæ* scripsimus; partim* illa scribenda duximus, quæ referebant fratres Scalæ-Dei de Ordine Cisterciensi, dum apud eas sederem* et de schola virtutum eorum assumerem* exempla verborum a. Tempore igitur quo vir Dei, sublimatus cathedra pontificali, Convenarum regebat Ecclesiam, erat quædam femina, titulo nobilitatis insignis, sub cujus dominatione multa* constituta castella in eadem diocesi, obsessa* a dæmone. Vexebat eam dæmonium; loquebatur tacenda atque dicenda; crinibus effusus per terram volvebatur supina; membrorum motus inæqualis, enormis et inordinatus; oculorum revolutio horrenda quam plurimum; rictus oris terribilis; facies olim formosa, tota deformis: dolebant parentes dolore nimio, pro eo quod esset opprobrium et confusio omnium; duxerunt eam ad basilicam Sancti Justi* b, ubi* quantum poterat jejuniis et orationibus instabat*. Quadam igitur Dominica die ingressus est vir Dei prædictam ecclesiam, celebraturus ibidem missarum solemniam. Parentes et amici prænominatæ mulieris rogant illum, ut accedat ad illam, et liberet obsessam. Denique vir Dei, confusus de misericordia Christi, altius orationi incumbit; et officio pietatis convictus*, lacrymas et preces attendens ro-

D

E

F

a

*conjunctus

M.

gantium,

M.

M.

M.

M.

M.

M.

M.

M.

M.

M.

M.

A gantium, in nomine Christi Jesu adversus dæmonem fortis athleta surgit in prælium: dæmon cœpit acrius fremere et * obsessam crudelius vexare; sed ecce sanctus episcopus aquam benedictam super eam respersit * cum oratione devota, et invocata gratia Sancti Spiritus, imperat dæmoni confidenter, ut exeat; et confestim liberata est mulier a dæmonio per virtutem Spiritus Sancti et orationem apostolici viri, statimque ad majoris * certitudinis argumentum * et revelationem Christi Jesu, in ipsa * liberatione multum evomuit sanguinis, quæ fuerat a dæmone vexata. Et omnes, qui viderunt, dederunt laudem Deo, qui tam sanctum elegit pastorem in Convenarum Ecclesia, qui et * ecclesiam sapienter regeret et dæmonia ab obsessis ejiceret. In hujus nimirum consideratione miraculi omnes, qui aderant, erant repleti stupore nimio, et lætabantur in gaudio magno; sed illi potissimum mirabantur * exultantes, ad quorum opprobrium infirmitas dominæ videbatur spectare. Ibant igitur omnes gaudentes, et divulgabant ubique tanti virtutem miraculi; mulier vero * infinito repletur gaudio, et ait: Deo gratias et sancto episcopo, per cuius orationem liberaverat eam Dominus a vinculo dæmonis. Quæ, pristina libertate percepta, cœpit e vestigio in formam sanitatis reduci, vividior * color redditur vultui, lingua modestiam *, oculi * venustatem *, stabilitatem * cervix *, et omnis denique motus membrorum cum summa compositione servabat solita * incolumitatis vestigia. Mulier hæc generosa multis temporibus de tanto miraculo perhibuit testimonium cum iis qui viderant et crediderant, non solum dum * sanctus episcopus in * terris viveret, sed etiam * postquam feliciter ad Sanctorum consortium in cœlum migrasse cognoscitur.

B 3 In quadam villa erat mulier formosa facie, quæ fallaci laqueo Veneris unum diaconum tanto libidinis ardore succenderat, ut præter eam nihil optaret videre *, præter eam nihil videretur amare: amor illicitus, amor perditionis et noxius, amor religionis voto * contrarius et a clericorum conditione, schola virtutum persuadente, sejunctus, mentem prædicti clerici inebriaverat, et corpus ejus commaculaverat; et erat ligatus in vinculis ejus; et sic illius jugo colla * submiserat, ut a misera captivitate nulla ratione posset evadere. Requirebat consilium, quomodo posset ab amoris noxia peste recedere, et neminem inveniebat, qui posset eum ab ejus reticulo liberare. Gravis nimirum ista dementia: non amicorum dehortatio, non pœna verberum *, non denique virtus medicamenti plerumque sufficiunt hanc pestem auferre, hunc dolorem præcidere, hunc furorem extinguere. Sic iste captus erat, et vincula ejus nemo solvebat, sine spe libertatis tenebatur astrictus, et a castitatis lilio recesserat impudicus. Sed ecce factum est divina gratia, ut sanctus episcopus ingrederetur hanc villam, ubi hæc fiebat; et tanquam sollicitus pastor, cupiens ovem suam reducere ab ovile Domini, corrigebat diaconum, dicens: Quid est, quod audio de te? Debuisti vas tuum possidere in sanctificatione et puritate vite, ut dignus esses ad ministerium Dei. Congruum tibi erat et * voto tenebaris astrictus, cum ad sanctos Ordines accessisti, castitatem servare, fugere * fornicationem, quæ animam ligat, corpus commaculat. Ministerium altaris vite munditiam decet habere, nec usquequaque corpus suum libidinis inquinamento fœdere, nec cor suum inclinare ad Veneris æstum *. Post correptionem sancti episcopi respondit dia-

conus dicens: Pater, gratias tibi ago, quod repperitur meritis * congrua vicissitudo. Paterno verbere castigas, quos diligis. Ego utique me * graviter deliquisse cognosco et contra officii mei legem egisse confiteor; cæterum invitus trahor, rapior nolens ad perditionis amorem, et libertatis gratiam nusquam reperio: ago, quod nolo, et quod * odio, facio.

14 Tunc vir Dei, intelligens altius vulneratum cor ejus, convertit se ad mulierem, dicens: Sed * quid blandimentis tuis meum filium persequeris? Quare oblectationum tuarum amaritudine amarissima meum ministrum excrucias *? Numquid, misera mulier, non times summi Judicis iram incurere, qui tam nefanda scelera non consuevit impunita relinquere? An ignoras *, lasciva *, tua sine pœna tanti delicti atrocitatem committere? Desine amplius, mulier impudica, desine amplius, ab incepta desiste nequitia, et tui furoris amorem averte. Tunc mulier scelerata * contemnens monita sancti episcopi, iniquitatis verba profudit, et dum loqueretur vana * quædam, venit super eam virga terribilis, missa * divinitus *, et mox in conspectu circumstantium vexata graviter a dæmonio, expiravit illico, simul vitam amittens et animam. Quo facto, timore magno et vehementi admiratione repleti sunt, qui aderant.

15 Quædam mulier, non habens unde filium suum nutrire, requirebat a patre præsidium; qui, ut adimeret omnem occasionem petendi beneficium, dicebat se numquam filium habuisse ab illa. Venit ergo mulier ad virum Dei, et ante præsentiam ejus constituta, super hoc proposuit querimoniam, dicens: Ad gemitum cordis mei inclina, pie pater, aurem tuam, quia inops et pauper sum ego. Infelix ego mulier, omni exposita miseræ, fornicatorio concubitus amplexu hunc, quem vides puerum præsentem, vulgo natum concepi et peperit, et non possum ipsum nutrire, angustia rei familiaris [urgente; et doloris *] acerbitas vehementius conturbat viscera mea, et acrius excruciat animam meam, quia pater ejus patrem se negat, et exutus pietate paterna filium non recognoscit quem genuit, et omne beneficium negat filio suo. Video ergo misera filium meum mori, * eo quod non habeo unde sustentem vitam ejus; unde vita mea in mœrore * et in gemitibus, quoniam * fame perit filius meus; excusat matrem immoderata paupertas, et ejusdem innocentiam evidentius judicat ingens penuria; accusat patrem veritatis conscientia testis, quæ docet eum filium habere, quoniam * negat occasione retrahendi beneficium: præterea arguendus est criminis, qui, cum * habeat filium, negat nutrimentum, præsertim cum non desint * sibi facultates. Dic ergo ei, domine, ut me adjuvet, quia * reliquit me solam ministrare. Tunc sanctus episcopus, considerato gemitu mulieris, jussit hominem ante præsentiam suam constitui, monuit, * inquisivit et increpavit eum, pro eo quod negaverat debitam nutrimentum filio suo. Qui more solito negationis protulit verbum, et se puerum istum non genuisse testatur, dicens: Audisti, optime pater, astutæ mulieris querelam, quam manifesta falsitate respere non erubuit; tanquam calumniatrix iniqua *, in me innocentem tam * falsum intendere crimen præsumpsit. Ego breviter respondeo et me ab hac muliere filium habere nulla ratione cognosco. Ex rationibus intendentis et impellentis etsi non discurrebat eadem verborum series, eadem * nihilominus colligebatur sententia. Tunc sanctus episcopus ad experientiam fidei accedens, confusus utique de

AUCTORE
VITALI
MONITIS M.
OMITTIT M.

* quæ M.

et mulierem
sceleratam
plectit.
* ut M.

* cruciariis
M

* ignorat M.
* lascivia M.

* scelerosa
M.

* nova M.
* omittit M.
* omittit M.

E

Detegit per
aquam frigidam
patrem
pueri,

* omittit
M.

* pro addit
M.
* timore M.
* in addit M.
F

* quem M.

* tametsi M.
* desunt M.

* qui M.

* et addit M.

* nequam M.
* omittit M.

* tamen ad-
dit M.

miseri-

AUCTORE
VITALI.

miseriordia Christi, ante se jussit afferri vas plenum aqua frigida *d*; appositus est lapsis intrinsecus, benedixit aquam, et dixit homini: In nomine Christi Jesu extrahe lapidem de aqua frigida; et si confidis de innocentia, appareant innocentiae signa; si vero non, contrarium. Tunc homo cum temeritate et summa audacia manum mersit* in aquam, lapidem extraxit, et statim virtute divina manus tanta combustione exarsit, ut* cocta videretur in ferventissima aqua; et recepit in filium quem prius negaverat, et nutrit eum. Sensit testis dolosus in aqua frigida ignis incendium, qui contempserat episcopale mandatum, et apprehendit omnes timor et admiratio, et magnificabant Dominum*, qui mirabilis est in Sanctis suis.

16 In Villa Nova *e* suum ingressus hospitium, vocavit servos patris-familias, dicens eis: Habetis aliquid de venatione vestra? Qui dixerunt ei: Jamdudum, pater, de venatione nihil accepimus, et licet habeamus instrumenta venandi nonnulla, adempta* tamen nobis est diu venationis gratia. Mox vir Dei praesentari sibi laqueos jussit, et benedixit eos, et praecipit* pueris, ut ad venandum exirent; confestim executioni mandatur praecipitum, et post modicum temporis spatium magnum capreolum afferunt venatores; et cognoverunt episcopi benedictionem non cecidisse* irritam et benedicebant Dominum, qui voluntatem episcopi virtute* tam repente compleverat. Multis quoque temporibus, quamdiu praedicti laquei superfuerunt, in eadem domo gratia venationis remansit.

17 Die quadam parabat* ducatum cuidam homini; et ecce* miles quidam, habens hominem* illum exosum, occurrit in via, et manu profana rapuit eum, equitatem post episcopum, ut esset securior. Rogavit vir Dei tyrannum, ut quem manu sacrilega violenter* abstulerat, redderet sibi hominem; sed miles preces ejus contempsit. Quod videns episcopus ingemuit, et canonice ultionis non distulit exercere gladium; et mox miles plagam sensit in oculis coelitus missam, et sicut Cain impressum est signum in palpebris oculorum, habentium motum continuum: unde in-vitus reddidit hominem [et incolumen reliquit*].

18 Quidam habebat uxorem* sed* utique* negata erat gratia generandi prolem. Ingressus est vir Dei villam ubi isti permanebant. Venerunt ante praesentiam sancti pontificis, exponunt cum genitu cordis ei suam sterilitatem, quam non intulerat senectus, sed vitium naturae. Ab utroque diligenter inquisivit sanctus episcopus, utrum post contractum matrimonium thorum* legitimum contagione adulterii, experientia recipiendae prolis, maculasset; uterque sub fidei attestazione stipulatur se non transtulisse ad alienum thorum. Tunc sanctus episcopus jussit sibi afferri* panem et vinum, benedixit et dedit eis, monuitque ut sobrie et juste viverent et fideliter expectarent in Christo se prolem habituros. Factum est ergo ut vir ille suam uxorem cognosceret, quae concepit, et desideratam sobolem peperit viro suo; cui per orationem Sancti Bertrandi recessit* ingrata sterilitas, et* advenit jucunda foecunditas.

19 In quadam villa in hospitio suo juxta fluvium, quem Nestam / incolae nominant, praecipit cuidam piscatori, ut juxta numerum, quem, [sibi praesignavit, pisces in flumine caperet: juxta numerum, quem*] audierat, sine mora pisces piscator de aquis extraxit et licet labori diutius incubuisset, ut plures et alios caperet, non tamen* nisi sicut sanctus episcopus dixerat, in captura

piscium voluit aquiescere fluvius piscatori. Hoc etiam vir Dei miraculum fecit semel, iterum et tertio in eadem domo, et juxta propositum numerum nec minus nec amplius sequebatur captura piscium; sed vice ultima praecipit piscatori vir liberalitatis magnificus, ut multitudinem caperet piscium copiosam. Ad fluvium velociter currit piscator, jam fidem securam accipiens ex* consuetudine*, utpote qui ex mandato episcopi in captura piscium saepius ipse miraculorum insperaxerat gratiam. De latebris gurgitum currunt celeriter pisces ad hamum, et festinantius* multitudine piscium onustus piscator redit ad domum, ubi erat vir Dei plenus elemosinis et bonis operibus; et qui hoc viderunt, admirati sunt valde.

20 In villa quadam invitavit quidam homo sanctum episcopum, ut manducaret cum illo; et paratis dapibus, fecit illum discumbere sub arbore, quam nucem nuncupant. Postquam exempta est fames epulis*, mensaeque remotae, qui paraverat convivium, dixit: Rogo te, pater, ut, post* benedictionem nostram*, benedicas et* arborem istam sub qua discubisti. Mox arborem benedixit episcopus, eamque virtutis gratiam in se recepit, postmodum ut nulla sterilitatis species sibi auferat annuatim* fructus* sui ubertatem jucundam. Accidit plerumque, ut arbores sui generis*, circumquaque positae, ex* intemperie aeris, quos pariunt fructus amittant; sed haec sola nuces conservans*, et nulla epidemia aeris repentinave immutatione perdens pulchritudinem gloriae suae, laetatur praeter ceteris mater foecunda tempore debito, sterilitatis ignara.

21 Sicut est consuetudo, mulieres purgabant agros reseccantes falcibus noxias herbas, ut seges liberius cresceret* et creditor* seminum copiosius messem colligeret. Dum huic labori mulieres instarent, pertranseuntem vident episcopum de more benedicientem eis, et dicunt ei: Audi, domine, voces ancillarum tuarum, herba pessima, quae dicitur lolium, his* in locis consuevit excrescere*, et multitudine sua suffocat segetes, non permittit agros fructificare, nec semina credita reddere; unde sanctitas tua benedicit agros istos, ut maledictione puniat hanc noxiam herbam, ut ab agris recedat sterilitas, et tuis meritis de caetero segetum non ingrata sequatur ubertas. Supranominatam herbam confestim maledixit episcopus; et ulterius nullo tempore in illorum agrorum cultura illius herbae noxia pestis apparuit. Magna nimirum et mirabilis fides episcopi, cujus virtutem sentiunt aquae, arbores, agri: aquae siquidem virtutem ejus noverunt, cum licet frigidae essent, per orationem tamen episcopi in manu trahentis lapidem temere manifestae adustionis reliquerunt vestigia. Alibi etiam* flumina* intellexerunt virtutem ejus, cum tot sibi pisces miserunt, quot ipse jusserat*; saltus et nemora virtutem ejus senserunt, cum vix extensis* laqueis ad ipsum venationem sine mora miserunt; ejus virtutem arbor agnovit, cum post benedictionem episcopi congruo tempore extitit sterilitatis ignara; pulchritudo quoque agrorum virtutem episcopi praedicat*, cujus gratia ab eisdem recessit herbarum malitia et provenit ubertas jucunda.

22 Sicut consuetudo ejus erat, in quo virtus largitatis florebat summopere, multi* comitabantur eum; et die quadam, cum esset multa inopia vini, dixit cellario* suo: Ad visitandas nostras volo exire parochias; et si potes esculentum et poculentum nobis ministra. Cui respondit cellarius: Domine, vinum non habemus. Et ait episcopus: Si habes vinum, et* contra conscientiam

D

* et M.
* certitudinem M.

* festinanti M.

arborem sterilem foecundam reddidit,

* epulae M.

* per M.
* vestram omittit M.
* omittit M.
E* annum M.
* emittit M.
* germinis M.
* et M.

* conserva-bat M.

lolia exterminat,

* excresceret M.
* creditorum M.* hactenus M.
* crescere M.

F

* et M.
* fluvia M.* petierat M.
* extensis M.

* in addit M.

frustra de vini copia celatur,
* multi summopere M.
* cellario ubique M.

* omittit M.

tiam

A tiam tuam loqueris, iudicet Dominus, et ostendat. De monte igitur descendit episcopus, et discubuit inferius in domibus constitutis, juxta ecclesiam Sancti Justi *g*. Interea vero factum est ultione divina, ut vinum, quod negarat cellarius, ad pavimentum ecclesiae repente prorumperet; et fuscum est vinum, tanquam cupiens sequi vocem episcopi, et * obstupuerunt omnes, qui viderunt, et admirati sunt plurimum, et magnus timor apprehendit cellarium, qui fuerat locutus mendacium. In quo facto sane intelligentes recte possunt colligere, quod scriptum est ab amatoribus Christianae philosophiae: Quoniam res temporales, usibus humanis commode * cum dantur, nite-scut; cum retinentur, vilescunt.

23 Tempore quodam, quo * vinum vix poterat inveniri in partibus illis, in una de vallibus suis ingressus hospitium, consideravit viri et uxoris ejus sollicitudinem, quam habebant circa frequens ministerium, et ait illis: Sollicitos vos esse conspicio. Qui dicunt ei: Inter angustias et pressuras coarctantur viscera nostra, quia vinum non habemus, nisi valde modicum, quod adjacet feci in fundo dolii; et jam exinde non potest extrahi, quod sine turbine possit assumi. Tunc sanctus episcopus dedit se orationi, et aquam benedictam super * dolium aspersit *, et benedixit vas fere vacuum; dextera Domini fecit virtutem, qui fecit in nuptiis in Cana Galilaeae vinum ex aqua, et implevit hydrias * vino, implevit et dolium vino per orationem sancti viri: nam utique in eadem hora coepit vinum exrescere, et cum tanta inundantia ad summum copia venit, ut non solum exinde vas repleretur, sed etiam * inundaret exterius unda vini uberrima; et omnes videntes hoc intellexerunt mirabilem virtutem Dei esse in Confessore Christi, et laetati sunt convivae, magnificantes Dominum. Hoc quippe miraculum aliquid similitudinis habet cum illo, quod scribit beatus Papa Gregorius, cum loquitur de Sancto Benedicto, patre monachorum et duce, et denuntiat *h* per ejus merita oleum crevisse in dolio et replevisse ad summum. Vir Dei Benedictus operibus misericordiae totus exuberabat, et ideo per merita fidei suae oleum manabat * de dolio. Sanctus quoque Bertrandus, largitatis discipulus et omnium operum misericordiae ardentissimus amator, illud per merita fidei et orationis obtinuit a Domino, ut vinum redundaret in dolio, cujus mater vitis terrena non fuerat, quod * nesciebat et vinea *, quod * torcular nullum expresserat; sed per fidem sancti episcopi dolio vinum intrudit coelestis gratiae virtus, miraculis omnium bonorum * fons * indeficiens qui de se ipso in evangelio dicit: Ego sum vitis vera. De vite vera vinum descendit in dolium; quod aperte indicavit sanctum sacerdotem potentem virtute signorum. Qui convertit petram in stagna aquarum et rupem in fontes aquarum sub duce patriarcha Moysae filiorum Israel *, voluit nimirum et istum decorare episcopum virtute miraculorum, et per ejus orationem vinum excrevit novum, non tempore vindemiarum collectum *, sed virtute creatum Altissimi. Adhuc loquimur * in similitudine: sicut olim Helias, ille propheta signipotens, praebuit mulieri farinae incrementum, et augmentum olei; ita quoque data est a Domino virtus episcopo, ut vinum, quod erat in modica quantitate in fundo residuum *, per fidem ejus cresceret in immensum, et laetati sunt convivae, et bibentes de vino * exultaverunt pro eo, quod Dominus mirificaverat * Sanctum suum.

24 Sacerdos quidem a sancto multotiens cor-

reptus episcopo, quod infamia foedaretur incontinentiae, tanquam incorrigibilis et contumax nolebat a culpa recedere; sed deterius studebat contra mandatum episcopi in libidinis furorem prorumpere; denique post multas dehortationes cum vidisset sanctus episcopus rogando et orando * se nihil proficere; die quadam cum pertransiret * ante domum sacerdotis, maledixit domui, tanquam prostibulo; et ecce virtus divina, missa repente de caelo, domum percussit ab omni angulo, et licet multo et lapideo esset firmata robore, tamen cum ingenti praecipitatione corruit tota domus. Sic igitur per virtutem sancti viri percussit Dominus domum sacerdotis, ut saltem tali injecta formidine addiceret * veri * mandatum episcopi et votum * castitatis * amare. Huic nempe miraculo illud occurrit consimile, quod beatus Papa Gregorius scribit in Vita Sancti Benedicti, spiritu omnium justorum pleni *i*, ubi denuntiat * malitiam sacerdotis cujusdam, qui amator libidinis et bonis gravatus alterius, tanquam invidus et inimicus Dei, mulieres compellebat saltare *s* eo in loco unde possent Beati * Benedicti conturbare religionem: sed Sanctus * Benedictus ab eo loco transivit ad alterum, et domus sacerdotis corruit usque ad fundamentum: temporibus Beati * Benedicti invidia * domus destruitur, temporibus Sancti Bertrandi incontinentia domus sacerdotis percutitur.

25 Homo quidam, alienae possessionis avidus, firmabat columnam, cupiens aedificare domum in cimiterio Sancti Gaudentii *k*; nuntiatum est episcopo, quoniam * homo ille locum sanctum, ecclesiastica auctoritate officio sepulturae constitutum in suum praesumebat transferre dominium. Amator igitur libertatis, sanctus episcopus venit ad hominem et increpavit eum dicens: Ut quid occupasti * terram, quam tui juris non esse cognoscis? Locus iste sanctus est, in quo domum aedificare desideras, et debitum sepulturae. Morientium non viventium debent hic domus aedificari, et tu locum terribilem * et liberum contra humana et divina jura ad perniciem bonorum tuorum et detrimentum animae tuae tuis usibus vindicare praesumis: iniquitatis haec opera sunt, nec jure hereditario possidenda; fuge hinc et inceptam relinque malitiam. Sed temerarius homo consilium episcopi salubre contempsit, et ejusdem praecipitis obtemperare renuit, et magis ac magis operi illicito insistere coepit. Tunc zelo rectitudinis ductus episcopus non distulit exercere gladium canonicae ultionis et hominem ferire censura canonica. Quid plura? filius iniquitatis et diffidentiae, inmodatus vinculo excommunicationis, traditus est Satanae in interitum carnis; et statim per merita sancti episcopi invitatus mutavit propositum, cadens in languorem perpetuum infelix, quoniam * episcopo credere noluit, lecto accubuit et nunquam ultra convaluit; et timor apprehendit omnes, qui hoc viderunt, et glorificabant Deum, qui talem dederat illis episcopum.

26 Vir quidam *l* in praesentia sancti pontificis accusabat uxorem suam de crimine adulterii; uxor ejus profana, praecipua et temeraria, dolosis labiis culpam celare cupiens accessit ad genua sacerdotis, extendens manum et dicens: Juro me per hunc Sanctum non perpetrasse adulterium. Et ecce in eadem hora manus extensa facta est arida, et nunquam ulterius liberata; et * percussa manus commissum narravit adulterium, quod fraudulententer occultaverat linguae officium. Mulier haec celavit delictum et sensit flagitium; quae, si confessa fuisset culpam, meruisset veniam: sicut

AUCTORE
VITALI
impudici
domum ma-
ledictione
sua destruit,

* hortando
M.
* pertransi-
set M.

* adjiceret
M.
* revereri?
* notum M.
* castis M.

i
* denuntians
M.

* psallere M.
* omittit M.
* omittit M.
E

* sancti M.
* invidiae M.

Deumque
sibi faventem
habet,
cum ne in
cimiterio
aedificetur
prohibet,
k
* quod M.

* occupas M.

* tribulationum
M.

F

* qui M.

et cum per
eum jurat
mulier, ut se
adulterii cri-
mine liberet.
l

* est M.

mulier

AUCTORE
VITALI.
* omittit M.
* addit que
M.

* occurrit M.
* occulari
M.

* certitudi-
nem M.
* Sancti M.

mulier illa * euangelica * non erubuit coram convivantibus venire ad pedes Jesu, quantis gemitibus uberrimo lacrymarum fonte perfundi, osculari pedes Domini, lacrymisque rigare et tergere capillis, donec a fonte misericordiae verbum bonum audiret discurrere: Quia dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa. Hæc non imitatrix illius, noluit verum fateri, et non erubuit esse dolosa testis mendacii, quam conscientia deturpabat, actio accusabat; unde propter mendacium incurrit * flagellum, debita sceleri * noxia pœna. Vitandum mendacium, sicut legitur in propheta: Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, et iuramentum mendax ne diligatis. Multas et alias virtutes et signa in præsentī vita fecit dictus episcopus, quæ non sunt scripta in libro hoc; sed hæc scripsimus, transcurrendo sub brevitate, recipientes rectitudinem * facti * ad decus Ecclesiæ, et sancti episcopi religionem, et gloriam Domini revelandam, qui est mirabilis in Sanctis suis.

B

ANNOTATA.

a Hunc textum retinendum esse ostendimus in Commentario prævio num. 10 et sequentibus.

b Sunt quidem in Occitania plures ecclesiæ, quæ S. Justo patrono gaudent; dubium tamen non est, quin hæc S. Justi basilica eadem sit, quam in tabulis topographicis Cassini omnino juxta Convenas seu oppidum S. Bertrandi ex parte Vallis Caprariz signatam video. Cæterum vide num. 61 Commentarii prævii.

c Videtur id prodigium exhiberi in una ex tabulis pictis, quæ S. Bertrandi mausoleum condecorant; (confer num. 104 Commentarii prævii); sed male illic tribuitur matri filii sui negotio: pater pingendus erat.

d Martenius ad hunc locum remittit lectorem ad librum VII cap. VII operis sui de Antiquis Ecclesiæ Ritibus; at nihil ibi, quod ritibus hic a Vitali recensitis simile sit, reperire est: explicantur quidem illic ritus usitati in judiciis per aquam frigidam et per aquam calidam; verum utraque alio fiebant modo, quam quem hic legimus. In judicio enim per aquam frigidam demittebatur totus homo, funibus ligatus, in lacum magnum satis; quod si mergeretur, seu, ut loquebantur, aqua eum reciperet, causam vincebat suam; sin autem supernaret, damnabatur. Cum autem quis judicium aquæ calidæ subiret, manu in aheneum fervens demissa, extraherebat lapidem, vel annulum, vel plumbi laminam, etc.; dein palma involucrio circumdabatur, et appositum judicis sigillum tertio die frangebatur: quod si tum intacta reperiretur manus, absolvebatur reus; secus criminis convictus habebatur. Hic vero alius omnino servatus fuit ritus: accusatus scilicet ex aqua frigida lapidem extraxit, et continuo sensit dirrissimam combustionem: quod experimenti genus non tantum, ut dixi, apud Martenium non reperi, verum etiam neque apud Cangium in Glossario, neque apud Muratori, qui doctissimum quoque de judiciis Dei Commentarium texuit (a). Unde, cum verisimile non sit modum specialem fuisse Ecclesiæ Convenensi in adimplendo judicio Dei, verisimile est hic nullos publicos, sed privatos, tantum ritus et pro tempore fors excogitatos, a S. Bertrando adhibitos fuisse. Satis notum est judicia Dei vetita esse, utpote Dei tentationem (b); sed cum hæc bona fide fierent, sæpius dignatus est Deus miraculose per hanc viam indicare veritatem.

(a) Antiquit. Ital. med. ævi, t. III col. 612 et seqq. — (b) C. iii de purg. vulg. v. 35. — (c) Acta SS. T. III Martii, p.

e Videtur esse Villa Nova de Lecussan, quatuor fere leucis septentrionem versus a Conventis distans. (Dép. Haute-Garonne, arrond. St-Gaudens.)

f Duo sunt hujus nominis rivi, Neste d'Aure et Neste de Louron vulgo dicti, qui prope Arreau conflunt et sesquileuca fere ad septentrionem Conventarum undas suas Garumnæ immittunt.

g Vide annotatum b ad hoc caput.

h Confer Vitam S. Benedicti in Actis Sanctorum ad diem XXI Martii (c).

i Vide eandem ibidem Vitam (d).

k Oppidum S. Gaudentii duabus leucis a Conventis distat: patria est S. Raimundi, fundatoris Militiæ de Calatrava in Hispania.

l In tabula picta, mausoleo S. Bertrandi appensa, exhibetur hoc miraculum. Confer supra num. 104 Commentarii prævii.

D

CAPUT III. Miracula S. Bertrandi post mortem.

Post transitum * sancti viri, de quibus dicendum est secundum moderationem, quæ est prope omnium rerum pulcherrima, quæ ne * ipsos * quidem quos damnat offendit, et quos damnavit dignos solet facere solutione; unde, etsi non pauca, quæ ad cohortationem * beate * vivendi proficiant, scripta sunt * superius *, tamen, cum adjici possint quam plura, ne velut semesas * verborum nostrorum epulas reliquisse videamur, inceptum prosequamur convivium. Quædam igitur miracula ex multis, quæ operatus est post * cursum vitæ præsentis, curavimus posteritati relinquere; nam singula nulla ratione possemus. Hæc ergo * quæ accepimus ex vera quorundam relatione, quorum non est præsumptio aliquo levi favore vera falsis miscere, volumus * in scriptum * redigere. Accidit itaque temporibus illis, quibus Sanctus Bertrandus ad Christum migraverat, ut quidam vir, notus et familiaris ejus, nomine Bertrandus, caperetur a quodam; et clausus est in fundo turris et astrictus in miseris vinculis catenarum; erat in tenebroso carcere, quod grave nimium expertis * est tædium; arcebatur catenis, quod est valde molestum; denique fame et siti cruciatus, pediculus factus est pabulum, quorum multitudo incessanter scaturiens, omnia membra tenebat; undique longa circumdatus erat catena, prædictæ miseræ urgentibus continuo stimulis, expediti mundariæ non poterat; dies sine quiete, in nocte palpebræ ejus non inveniebant dormitionem, et si quis esset somnus, laboriosus erat; clamabat infelix lugebat, dolebat; quid faciat, quo se vertat, ignorat; jam de vita desperat, et mortem desiderat. Denique ineffabilis clementia Christi mentem miseri hominis illustrat, excitat captivum animum, vocat in auxilium Sanctum Bertrandum; molebat utique divina gratia, ut virtus sancti episcopi consenesceret non * tantum *, sed ejusdem amplius fama claresceret. Factum est igitur, ut toto corde invocaret in adiutorium Sanctum Bertrandum, dicens: Pie pater, credo te ad Christum migrasse feliciter; adjuva me, et ab hac pediculus funesta rabie me propitiis libera. Audite sunt preces ejus; et statim tamquam sensisset * jubentis imperium, tota illa prænominata miseria in terram cecidit. Mundatus est miser a tota contagione per virtutem Sancti Bertrandi, et jam de tanto patrono securus instat ferventius ora-

S. Bertrandus post mortem captivorum calamitatem levat.

E

* vero addit M.
* nos M.
* reprobos M.

* coarctationem M.
* bene M.
* sint M.
* serius M.
* semessas M.

* per M.
* igitur M.
* volumus M.
* scriptis M.

* captis M.

F

* omittit M.
* omittit M.

* stetit M.

285. — (d) Ibid., p. 280.

tioni

A tioni, rogat plorat, supplicat, ut a vinculis ipsum eripiat, cum lacrymis, singultibus, crebrisque suspiriis iterat preces uberius; et cum hæc fierent, divina miserante clementia, venit sanctus Episcopus, quem in luce * præsentem dilexerat, visitat amicum in carcere, vincula rumpit, liberat captivum, extrahit de turre illius loci, qui dicitur Castellum Forte *a*; quid postea *? Qui captivus fuerat tulit secum * catenam *b*, quam suspendit ante gloriosum sepulcrum Sancti Confessoris ad laudem et gloriam Jesu Christi.

28 Fama sancti episcopi longe lateque volante, miles quidam, nomine Petrus, cepit manu violenta hominem, quem multis nexibus et firmis cum omni sollicitudine ligavit ad lignum, et velut insultando in verbum veritatis, cepit erumpere dicens: Nunc exerceat vires, quas potest, Sanctus Bertrandus, qui consuevit nonnullos a pœna captivitatis exsolvere; et si potest, tibi condoleat, et * vincula, quibus adstrictus teneris, dissolvat, et tibi libertatem restituat. Dolet ligatus, gemit, suspirat, ante virtutem sancti pontificis vocem prosternit interni doloris: mira res! mox beneficium sensit captivus, quo sanctus episcopus perplexos admodum nodos vinculorum repente confregit, captivum fecit illæsum abire, quem tyrannica manu præsumperat * nimia crudelitate vincire; venit igitur ante sepulcrum sancti episcopi, et post gratiarum actionem, miraculum, quod evererat, circumstantibus indicabat, et dicebat populis *: Mirabilis Sanctus iste, qui et militem insultantem confudit, et vinculis innodatum potenter absolvit.

29 Dum * igitur opera sancta clarescerent, quidam nomine Arnaldus tenebatur in vinculis, in castro, quod Campanum *c* nuncupatur; cepit tacita mente revolvere, quomodo exinde posset exire; plura excogitat, meditat attentius, et oportunitatem fugæ * non reperit; profundit * lacrymas, trahit suspiria, clamat de profundis, orat cum lacrymis, vocat in auxilium Sanctum Bertrandum et ecce pius Confessor Christi dolenti compatitur, accedit ad miserum, vincula rumpit, solvit compeditum, et qui captivus extiterat, venit ad sepulcrum sancti episcopi agens gratias et suspendens catenas. Ego quoque indignus servus Christi et Auxitanæ Ecclesiæ clericus, qui hoc opus scribendi * accepi ex mandato * domini Vilemi *d*, archiepiscopi prælibatæ sedis, et sanctitatem et miracula Beati * Bertrandi, tempore schismaticorum, quibus sacrosancta Romana Ecclesia multarum turbine procellarum fluctuabat, significavi Alexandro, summo Pontifici, viro catholico, in palatio Lateranensi in præsentia venerabilium Cardinalium, memoriter teneo, me vidisse in pueritia * mea juvenem quemdam cum vinculis ferreis, referentem * se captum fuisse, et in illis vinculis positum et liberatum per merita * Sancti Bertrandi; juvenem prædictum vidi ego, dum * commorarer in pascuis cum quibusdam, quorum cura erat armenta regere, quibus mater mea commiserat, ut cum eis pergerem sub voto peregrinationis ad sepulcrum Sancti * Bertrandi, cujus patrochio prædicta genitrix mea me commendarat attentius; solebat et ipsa hunc locum frequentare diligentius, et ut ego essem suæ devotionis imitator, ardentius commovere *; veni ergo cum prædictis ad venerandum tumulum sancti pontificis, venit in comitatu nostro prædictus captivus; et ingressus ecclesiam, post gratiarum actionem suspendit vincula ferrea, inter cætera, quæ habebantur ibidem, ad laudem Do-

mini nostri Jesu Christi et gloriam, qui est mirabilis in Sanctis suis.

30 Mulier quædam, nomine Maria, destituta membrorum officio, affixis postremæ parti calcaneis, gravi et longo detinebatur oppressa languore; sed cum jam diutius lecto accubisset, parentum et amicorum suorum cura cessavit. Vertebaratur in tædium; non erat qui beneficeret, qui vultu pietatis ad eam respiceret: nam longa infirmitas vix fidelem amicum inveniet. Quid ergo? misera mulier mortificatis membris vivit in corpore, jam semimortua vivit; et mortem desiderat, optat mortem, nec mori potest; protrahit * longas impia vita moras, gemit in die, torquetur in nocte; et ut liceat mihi assumere verba Ambrosiana *e*: Sicut aqua stativa vermes generans, omnino contemnitur misera mulier. Denique unum superest * solatium, miserum tamen sed necessarium, ut ejiciatur a domo tamquam cadaver mortuum, excludatur exterius, non habeat solatium, patiatur exilium: sic accidit, expellitur a domo, velut corpus exanime; collocatur in quodam vehiculo, in angusta domo constituta; plura loca perlustrat; relevatur utcumque sua calamitas largitione eleemosinarum, quas porrigit sibi fidelium pia devotio; non ipsa, sed domus ejus currit velociter * trahentium manibus; diversas circuit villas; diversa requirit hospitia; quo potest modo, vitam ducit miseram, afficitur tædio, cruciatur supplicio. Inter hæc audit celeberrimam famam miraculorum Sancti Bertrandi; currit ad montem, fideliter * implorat divinum auxilium, tota cordis contritione rogat Christi clementiam, ut per merita Beati Bertrandi sanitatem sibi restituat; sed misericors et miserator Dominus, respiciens in orationem humilium, et non spernens preces eorum, lacrymas mulieris posuit in conspectu suo. Venit ergo sanctus episcopus ad mulierem, membra contracta ad directam revocat compositionem, vires infundit, erigit contractam, sustentationis baculum porrigit, viam ostendit. Mulier repente, tanto * attonita gaudio, de carcere progreditur, prosilit ad terram, ad sepulcrum sancti viri festinanter accelerat, virtutem Sancti denunciat, osculatur sepulcrum, visitat frequentius, currit ad gentes, divulgat miracula; populus exultat *, miratur plurimum de tanta virtute, et cum baculum sibi oblatum prædicta mulier perderet, mox destituebatur viribus corporis * et efficiebatur contracta. Mira res! baculum reddebat sibi sanctus episcopus; quo accepto, fiebat incolumis, surgebat e vestigio et exercebat officia sua.

31 Quidam vero furatus est sibi baculum; et ingressus Hispaniam, virtutem prædicabat tanti miraculi, populis indicabat baculum; cui pro respectu sancti episcopi multam exhibebant reverentiam; et exinde ille maleficus * multas oblationes recepit: ille præ * Incro gaudebat, sed mulier lugebat, et ante sepulcrum contracta jacebat. Denique post multas lacrymas atque suspiria patronus ejus sibi baculum reddit, multis astantibus in ecclesia, qui sub voto peregrinationis advenerant; solito mulier surrexit velociter *, circumstantes mirantur, et reddunt laudem Deo commendantes virtutem sancti episcopi. Recuperavit mulier baculum, et incessum habuit liberum; non tamen virtus in baculo, sed in sancto episcopo. Mulier hæc multis temporibus tanta * divulgavit miracula in locis plerisque; et diem claudens extremum, jacet sepulta juxta basilicam Genitricis Dei, in qua quiescit corpus sancti pontificis.

AUCTORE
VITALI.

S. Bertrandus mulierem contractam sanat, et ei baculum dat,

* pertrahit
M.

e

* semper est
M.

E

* velocius
M.

* feliciter M.

* omittit M.

* exaltat M.

F

* omittit M.

cujus virtus
explicatur;

* baculus M.
* pro M.

* velocius M.

* ista M.

AUCTORE
VITALI.
* quia M.

obsessam a
dæmone libe-
rat.
* et de villa
M.

f
* dentibus
M.
* intimis M.
* esset M.

* patrocini-
um, sancto
episcopo M.

B

mula loque-
lam resti-
tuit,
* omittit M.

* lingue M.

C

cæco et sur-
do visum et
auditum,
* omittit M.

* revolveba-
tur M.
* qui M.

* omittit M.

* omittit M.
* labore M.
* lucis M.
* et cordis
compunctio
M.
* omittit M.

* aufert M.
* audit M.

tribus pueris
captivis li-
bertatem,
* misit M.

tificis. Pareat mihi auditor, si proluxa sibi videatur præsens narratio, quod * iudicio nostro tam præclara virtus miraculi non in discursu debet paginæ commendari.

32 Mulier quædam, indigena de valle *, quæ vocatur Aram f, erat obsessa a dæmone; vexabatur ab immundo spiritu, incutiebatur terrore videntibus *, erat vicinis * et notis abominatio, confusio et abjectio hominum; parentes et amici exhorrebant quam plurimum, et consortium suum vitare cupientes, negligebant eam, quoniam facta erat * vas contumeliæ et habitatio tenebrarum. Mulier igitur, considerans in tantum se adductam contemptum, et opprobrio tanto expositam, de domo simul et valle egreditur; venit ad cathedralem ecclesiam Convenarum; ubi, quantum poterat, vigiliis et orationibus diligenter instabat, et ante venerabile sepulcrum Sancti Bertrandi jacebat, suspirabat, patrocinio sancti episcopi * sese commendans attentius. Factum est ergo die quadam in præsentia multorum, ut obsessam dæmonium vexaret acrius; et, sentiens adesse virtutem sancti episcopi, fugeret ab obsessa: liberata est ergo mulier a dæmonio, et ab eo tempore illius furoris in ea non apparuerunt vestigia, et egit gratias Deo et Sancto Bertrando, et omnes qui viderunt simul cum ea.

33 Quædam mulier, exigente morbi natura, perdidit linguæ officium; torquebatur secum tacita mente quid ageret, et * quod cogitationum turbineolvebat. verbis expedire non poterat, quia muta erat. Grande quippe solatium est, cum quis suas *, quas patitur, sollicitudines amicis suis indicat sermonum officio; et per contrarium maxima est tristitia, loqui saltem non posse necessaria et non habere virtutem sermonis, qui sumopere consistit laudabilis et necessarius, si recta intelligentia et definita moderatione animi gubernetur. Mulier igitur ista, non inveniens consilium reserandi claustrum oris, cogitavit in mente, ut a sancto pontifice postularet præsidium: venit ante sepulcrum ejus; lingua tacet, corde clamat, et post multas vigilias et longa, quæ ab imis trahebat, suspiria, exaudita sunt preces ejus, et loquebatur, benedicens Dominum et sanctum pontificem, per cujus meritum recuperaverat loquendi * officium.

34 Crebrescente fama sancti pontificis, quidam homo cæcus et surdus cum quodam * filio suo et filia, sibi ministrantibus, inter cæteras populorum catervas, ivit ad sepulcrum piissimi patris, imploraturus auxilium. In multas lacrymas et alta volvebatur * suspiria miser iste, quoniam * et auditum amiserat et in tenebris permanebat. Hic igitur instat ferventius orationi, fundit fletus, querelas emittit, quas ipse proferens non audiebat, sed * in cordis visceribus singula, quæ loquebatur, cum sollicitudine vehementi versabat. Denique cum, inde * fatigata mentis constantia, labor * postulandi luminis * et auditus non fit in vacuum * cordis * exerescit * compunctio, devotio integritatis augetur, incrementum suscipit fides, de cælesti sede properat medicus, confert operi laboranti sanctus episcopus, citius dicto ab auribus removetur obstaculum, velamen aufertur * ab oculis; quid multa? Et surdus audivit * et illuminatus est cæcus.

35 Miles quidam cepit tres pueros et trusit * eos in turri; qui vexati diutius clamaverunt ad Dominum, et exaudivit eos, et invocabant creberrime Sanctum Bertrandum in præsidio; et Dominus ac Salvator noster, qui est juxta omnes,

qui tribulato sunt corde et salvat humiles spiritu, preces puerorum audivit; et qui illos * tres pueros de fornace liberavit, qui erant in Babilonia, eripuit hos tres pueros de carcere, misitque eis Sanctum Bertrandum, qui in virtute Christi Jesu liberavit eos de carcere, et eduxit eos de tenebris et umbra mortis, et vincula eorum dirupit.

36 Miles erat diocesanus, et longa detentus ægritudine tantum passus est in ventre tumorem, ut asquiten g vel timpaniten incurrisse crederetur; et erat vita sua tam sibi [quam amicis multo oneri;] * denique coepit clamare ardentissimo desiderio ad Dominum, ut sanaret illum per merita Sancti Bertrandi; et ecce quadam nocte cum omnes amici sui desperarent de vita ejus, ipse in thalamo, ubi jacebat *, præ * nimia angustia de lecto prorepsit * ad humum et super faciem terræ tamquam mortuus jacuit; sed lingua mentis, qua * poterat, clamabat ad Dominum, et Sanctum Bertrandum. Et inter mortis * angustias venit medicina de cælo; et liquor, qui ventrem extenderat, et in modum timpani lucidum fecerat, liberos meatus invenit et admixtus urinæ per virgam, sicut erat immoderatus *, immoderate prorupit, et velut gurgitem aquarum multarum in terra reliquit, et curatus est omnino. Sequenti die, qui viderunt, mirati sunt valde; et ipse tempore congruo, resumptis viribus, representavit se ante sepulcrum Sancti Bertrandi, pro salute recepta grates exsolvens uberius in gratia Jesu Christi Domini nostri *.

37 Cum igitur tantorum fama miraculorum longe posita etiam * illustraret provincias, quidam sacerdos de terra Bearnensium ad illius infirmitatis pervenit incommodum, ut oculi ejus obducerentur caligine, et lumen amitteret: contabescit anima ejus in amaritudine amarissima, quia sibi negatur facultas solita exercendi negotia. Accepit itaque multorum relatione, quoniam Sanctus Bertrandus multis infirmis præstaret * solatia; urget infirmitas, movet * necessitas, ut quærat remedium: implorat auxilium, venit ergo ad desideratum sepulcrum sancti episcopi *, instat cum omni diligentia vigiliis, hymnis, et orationibus: dulcem quoque et divinam psalmodiarum harmoniam mente pervigili * et meditatione laudabili psallere studebat propensius, hortabatur clericos ecclesiæ cum multa supplicatione, ut ipsum juvarent orationibus, et obtinerent * orando, ut perditum * lumen per merita sancti pontificis recuperaret *. Tunc obtulit sacrum textum Euangeliorum super altare Virginis Mariæ, quem fecerat scribi de sumptibus propriis; factum est igitur ut visum reciperet, et egit gratias Deo, et cum magno gaudio regressus est ad nobilem Bearnensium patriam; qui, accepto miraculo tanto, dederunt laudem Deo.

38 Illud præterea insigne miraculum neglectæ vetustatis non debet caligine obduci, quod totius excedit * fines provinciarum, Burgundiam, Lotharingiam penetrat, Theuthonicas nationes ingreditur. Accidit igitur, ut quidam Theuthonicus ad limina Sancti Jacobi h pergens, in via incurreret desipientiæ morbum; pervenit itaque cum sociis suis ad venerandum episcopi tumulum: orat, plorat, suspirat; mox ejus preces exaudivit * episcopus, sensum reformat, renovat rationem, intellectum * restituit, desipientiam tollit, furorem extinguit. Qui fuerat desipiens, permittit se tractari, non lacerat vestem, non stridet dentibus, non perstrepat * vaniloquia, moderatur incessum, sensate loquitur, revocatur ad sensum, ad se rever-

D
* omittit M.

hydropico
valetudi-
nem,

* multo
onusta M.

* quiescebat
M.
* pro M.
* perrexit M.
* quantum
M.
* mentis M.

* omittit M.
E

* omittit M.
sacerdoti
cæco visum,
* omittit M.

* procurat M.
* monet M.

* Bertrandi
M.

* vigili M.

F

* obtinuerunt
M.
* præditum
M.
* et addit M.

stulto sanam
mentem,

* incedit M.

h

* sanctus ad-
dit M.

* mentem M.

* perstrepat
M.

titur,

A titur, salutem plene recuperat, et benedixit Dominum, qui est benedictus in eternum.

39 Quidam, gravi detentus infirmitate, lecto accubuit: et cum diu aegrotasset, cepit aliquantulum convalescere; sed linguæ manusque destitutus officio, se representavit ante gloriosum sepulcrum sancti episcopi, ubi se resolvit in gemitum cordis et lacrymas * compunctionis; quo facto, et manus, quæ ad os duci non poterat, plenam sanitatem recepit, et soluta sunt vincula linguæ ejus.

40 Quidam captus tenebatur in vinculis, et qui eum per crudelitatem tyrannicam ceperat, nimis * inhumane illum tractabat; cumque vidisset captivum multiplici se expositum calamitati, toto corde invocavit Dominum, ut per merita Sancti Bertrandi eum liberaret a captivitatis miseria. Prope nimirum est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate; factum est ergo ut visitaret Dominus miserum, et confestim misit ad illum sanctum episcopum, qui virtute miranda confregit vincula, liberavit captivum, et securum adduxit ante sepulchrum suum, cum gloria et honore Regis altissimi, qui est mirabilis in Sanctis suis.

41 Alio quoque tempore accidit in Francia sabbatho Penthecostes, facto jam vespere, quod quidam vir in tundendo * pannum * contractus et membrorum valetudine destitutus est ita mirabiliter, ut cum genu stomachus calcaneusque cum clune *, et cum brachio pollex conglutinati sint *. Cui, mox portato a sua matre ad Cantuariam in Anglia, Sanctus Thomas i, solidata ejus base tibiaque reformata, præcepit apparens: Vade hinc, et statim recede, quia non possum tibi plus satisfacere; est enim gloriosissimus Christi Confessor Sanctus * Bertrandus in Vasconia prope Alpes Hispaniæ; ad quem si abieris, totus sanaberis, et pristinam recuperabis incolumitatem. Hoc audito, vir et mater sua, illico discedentes, per stratam publicam, venerunt ad Sanctam Mariam de Rupe Amatoris k, deinde Tholosam, de Tholosa recto tramite usque ad urbem Sancti Bertrandi; ubi de nocte vigilando cum candelis suis ante sepulchrum ejus et suffragia implorando, vir cepit calescere, paulatimque resumpto naturali vigore ac calore, sanus et incolumis penitus est effectus.

42 Quadam vice factum est, quod Sancius Parra l de Oltia m cum exercitu suo totam terram circa urbem Convenarum deprædavit: in qua præda boves fuerunt Sancti Bertrandi; quos ut scivit captos sanctus episcopus, illic pergens, a Sancio Parra petiit boves, qui statim negavit se nullo modo redditurum boves vel quicquam de prædatione, nisi sibi redimeretur. Cui rursus sanctus episcopus dixit: Redde mihi, quia * priusquam moriaris, retribuam tibi. Audito responso isto, Sancius Parra statim reddidit * Sancto Bertrando boves, et sic pacifice ambo discesserunt n. Postea vero Sancto Bertrando jam ad Christum evocato, idem Sancius Parra, in Hispania bello captus a Sarracenis, in obscuro carcere miserabiliter jacebat, catenis onustus, debens in proximo abduci * ultra mare cum multis aliis Christianis captivis; ad quem de nocte veniens Sanctus Bertrandus, lucidus et præclarus et totum carcerem illustrans, dixit: Surge, Sancius, et sta in pedibus. Qui respondens, ait: Quis es, Domine? Ego sum, inquit, Bertrandus episcopus, cui boves reddidisti, paratus sum retributionem tibi reddere modo *, quam spondi. Ad cujus vocem, solutis nexibus ferreis, quibus

adstrictus et ligatus erat, surrexit protinus. Et sic ambo inde recedentes, fuerunt miraculose ad * rupem de Squito o in Aspa p juxta Oltiam q lucescente aurora; ubi Sanctus Bertrandus rogans eum, quatenus ecclesiam, in qua corpus suum jacebat sepultum, honoraret et visitaret annuatim r, vale dicto *, disparuit; atque Sancius Parra, postquam fuit cognitus, tota congregata vicinia, narravit, quomodo extractus * erat de * captivitate, et omnis populus dedit laudem Deo ac Sancto Bertrando.

AUCTORE
VITALI.
apud M.
o p q

r
* valedicendo M.
* abstractus M.
* a M.

ANNOTATA.

a Convenit id nomen pluribus locis; e quibus ille seligendus videtur, qui Convenis proprius adjacet. Æstimo itaque hic intelligi locum Castel-fort nuncupatum, situmque in agro Bigorritano, Convenis vicino. Vide de illo Occitanicæ historiographos (a).

b Inter tabulas pictas, quibus S. Bertrandi mausoleum ornatur, una exhibet has captivorum grati animi significationes. Confer num. 104 Commentarii prævii.

c Campanum, gallice Campan, vicus est, ad fluvium Aturrum, marmoribus suis celebris, nomenque suum valli Campanæ communicans. (Dép^t Hautes-Pyrénées, arr. de Bagnères.)

d De universo hoc loco vide Commentarii prævii num. 5 et sequentes, et num. 80.

e Cap. XII num. 52 libri de Nabuthe habet S. Ambrosius hæc verba (b): Aqua autem stativa cito vermes facit.

f Vallis Aran, in superiori agro Convenensi sita, comiti Convenensi subjacuit usque ad annum 1192; quo tempore per matrimonium dominium regum Hispanorum factum est. Vide Dictionaria d'Expilly, Baudrand et La Martinière ad verbum Aran.

g Asquites, Græcis ἀσκιτῆς ὑδροψῖς ille dicitur, cujus abdomen ad instar ἀσκού seu utris aqua pleni, inflatum est; tympanites vero, τυμπανίτης ὑδροψῖς, ille cujus venter tamquam τυμπανον distenditur.

h De peregrinationibus Compostellanis seu ad limina S. Jacobi, remotis jam temporibus a Theoticis, imprimis Frisionibus et Hollandis aliisque susceptis, egerunt decessores nostri ad diem xxv Julii, quo colitur S. Jacobus (c).

i Notus est satis ille Sanctus, qui anno 1170 martyrium obiit, et triennio post ab Alexandro III canonizatus fuit. Ejus cultus brevi in Galliam, ubi aliquamdiu profugus deperat, manavit: cujus rei specimen est sanitas, eo intercedente, anno 1179 Philippo, Ludovici regis Francorum filio, a Deo efflagitata. Supra num. 4 Commentarii prævii ex hoc loco collegimus partem miraculorum post annum 1170 conscriptam fuisse.

k S. Maria de Rupe Amatoris, gallice Rocamadour (départ du Lot), celeberrima abbatia et locus peregrinationis erat; cujus nomen alii ducebant a rupe S. Amatoris, alii a Rocogamoro, veteri hujus regionis loco. Plura de eo Dictionarium universale Franciæ, d'Expilly, La Martinière, Vaissette, Valesius, decessores nostri in Vita S. Amatoris ad xx Augusti, etc.

l Ut liquet ex explicatione tabularum pictarum, quibus S. Bertrandi, mausoleum ornatur, volunt nunc Convenenses hunc Sancium, comitem Bigorritanum fuisse. (Vide num. 104 Commentarii prævii.) Verum neque hic nobis licet Convenensium suffragari traditioni; cum inter comites Bigorritanos, quorum stemma accurate cognoscitur (d), nullus ad hæc tempora veniat Sancius, nedum Sancius Parra. Hic tamen, ut ex Vitali liquet, nobilissimi generis erat, et quidem vir dubium mihi est, quin ille San-

(a) Hist. du Languedoc, t. IV, 363. — (b) Oper. S. Ambrosii, t. II, p. 51. Edit. 1781. — (c) T. VI Julii, p. 32 et seqq. — (d) Art de vér. les dates, t. II, p. 268 et seqq.

A *c*ius Parra pertineat ad domum Boni Par, qui circa medium, ut videtur, sæculum XI pollicitus est Sancio, Madiranensis monasterii conditori, se, relicta uzore et monachali veste assumpta, hujus cœnobii gubernium assumpturum esse; sed, mortuo Sancio, uxorem retinuit et monasterium; cui moriens filium suum Gulielmum Par, licet laicum, præfecit. Atque hic abbatæ regimen, tamquam semipater, usque ad annum circiter 1115 tenuit, cum a Pontio, Bigorritano seu Tarbensi episcopo, et Centullo, comite Bigorritano, ob scelera sua expulsus fuit. Cæterum Bonus Par consanguineus erat Sancii, Madiranensis fundatoris; atque hic ante initam monasticam vitam totius Gasconiz consul erat, et fama, longe lateque discurrere, fruebatur. Neque plura de gente Par seu Parra cognovimus, quam hæc pauca, quæ desumpsimus ex Initiis Madiranensis monasterii in diocesi Tarbensi, scriptis ab anonymo cœtaneo, integrisque a Martene (a), partim vero a prosecutoribus collectionis D. Bouquet editis (b).

m Silus castri de Olcia seu Oltia accurate inferius determinatur.

n Hæc in tabula, affixa mausoleo S. Bertrandi, picta sunt. Vide num. 104 Commentarii prævii.

B *o* Lastrade, ut vidimus supra num. 114, male statuit Sancium Barcinone repertum fuisse. Nomen vero gallicum hujus rupis est Pene d'Esquit, estque finis montis, duas leucas longi, eminentibusque rupibus horridi. Ejus situs ex dicendis manifestior fiet.

p Vallem Aspam commode nobis describunt Benearnensis historicus, Petrus de Marca (c), et auctores Dictionarii universalis Franciæ. Secundum de Marca incipit hæc vallis ad locum Urdoz, cui

D vicina est rupes De Squito, de qua superius diximus; secundum hos vero duabus leucis longior est, adeoque inchoatur in finibus Galliæ a radicibus Montis Aspæ, seu a fontibus Gavi, vel Gabari Aspensis, qui eam totam perfluit: (Gavi autem seu Gabari nomine indignant Pyrenæorum accolæ rivus, fluviolos aut torrentes;) quorum scriptorum sententiæ omnino suffragatur Cassini, loca graphice depingens. Per totam hanc vallem, juxta Gavum Aspensem, strata est via, qua Oleronenses recta Hispaniam petunt, prius transeuntis juxta rupem De Scoto (Peñe d'Escot), ubi secundum de Marca vallis Aspensis desinit, dein juxta rupem et pontem De Squito; atque hic medium fere iter inter Oleronem et fines Hispaniæ institutum est.

q Olcia, seu Oltia, videtur idem esse ac præsens vicus Osse, semileuca circiter septemtrionem versus distans a rupe De Squito; quæ tamen ad dexteram Gavi Aspensis est, dum Osse ad sinistram jacet. Alius nullus vicinus locus scribitur modo, qui magis ad Oltia accedat. Cæterum totus hic tractus nunc capitur partitione, Inferioribus Pyrenæis nuncupatis. (Dép^t Basses-Pyrénées, arr. d'Oleron, canton d'Accous).

r Diximus num. 102 Commentarii prævii, inde a Lastrade deduci festum Apparitionis S. Bertrandi. Hæc jam prelo premebantur, cum adepti sumus Proprium Congregationis Lateranensis, Viennæ anno 1741 excusum et novis auctum Officiis; quæ inter venit cum erroneis satis lectionibus Officium S. Bertrandi; unde cœnobis Canonico-rum Lateranensium totius saltem Germaniæ applicanda sunt, quæ num. 119 de Voraviensi monasterio diximus.

(a) Thesaur. Anecd., t. III, col. 1203 et seqq. — (b) Rec. des histor. de France, t. XI, p. 115 et seqq. — (c) Hist. du Béarn, lib. iv, cap. i.

DE S. BERNERIO EREMITA

EBULI, IN DIOECESI SALERNITANA, IN REGNO
NEAPOLITANO.

C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

Quo die S. Bernerius colatur; ejus biographi; quid gesserit; an templum Ebulitanum construxerit; an cum alio confundendus sit; quo sæculo obierit; ejus cultus.

EXEUNTE
SÆCULO XII.

Rationes hæc
die S. Bernerio dicenti

S Bernerii vitam, quantum cognita documenta sinunt, explicaturis, primum reddenda nobis est ratio, ob quam huic diei non alteri ejus adscribimus memoriam: quæ res nonnullis implicatur difficultatibus. Etenim in fronte Officii hujus Sancti ad usum terræ Ebuli Salernitanæ diœcesis in regno Neapolitano, anno 1604 Neapoli excuso, hæc leguntur: Celebratur xx Novembris; atque hæc ex ordinatione S. R. Congregationis, ut liquet ex his, quæ ad calcem reperiuntur, verbis: Festum S. Bernerii Confessoris in terra Ebuli Salernitanæ diœcesis fuit stabilitum a Congregatione sacrorum Rituum sub die supra dicta xviii Maji 1602, dum prosecretarius Congregationis se gerebat D. Alexander Gratianus, subscriptum vero et sigillo munitum ab illustrissimo D. cardinali Florentino tamquam præfecto Congregationis sub die xxvii Septembris ejusdem anni 1602. — Ita est, Jo: Paulus Mucantius

pro secret. Congregationis. — Originalis copia revisa, et subscripta ab illustrissimo Baronio est apud me secretarium prædictum. Verum, si quibusdam idoneis scriptoribus fidam, vel hoc decretum abolitum, seu mutatum sit oportet, vel non ab omnibus eodem die celebratur Sancti nostri festum. In Chronico scilicet generali Minorum et in eorundem Diario Franciscus Lanovius, eo potius credendus quod Ebulense cœnobium ad Ordinem suum pertinebat, aperte S. Bernerii festum ad diem xvii Octobris refert. Insuper Ferrarius in suo Catalogo generali Sanctorum, ad eundem diem Octobris, sic celebrat S. Bernerium: Eboli in Picentibus, S. Bernerii solitarii; cui memoriæ in annotatis subdit: Ex tabulis et monumentis ecclesiæ Ebolitane, quæ illum loco patroni habet, ac præcipue hæc die colit. Cujus Acta Romæ vidimus Ms. una cum Officio proprio, quo ante Breviarii correctionem Ebolenses utebantur. Suo itaque pondere

non